

LOUIS DASSANCE EUSKALTZAIN ZENAREN OROITZAPENETAN

Uztaritze, 1988-IX-4

Jean Haritschelhar

Ehun urte ukanen zituen aurten Louis Dassance jaunak, sortu baitzen 1888 ko Abuztuaren 20 ean herri honetan. Familia ohoragarri baten semea zen, notario familia batena. Laborantzako ikasketak eginik Pariseko “Institut National Agronomique” ikastetxe nagusi famatuan, berriz etorri zen Uztaritzerat “Ingénieur agronome” tituluarekin.

Hogoi eta sei urte zituen joan zelarik 1914.eko gerla haundirat, lau urte oso pasatu zituela euskaldun gehienek bezala guduka latz horretan. Bakea egin zelarik etxeratu zen eta laborantzari lotu.

Bainan Louis Dassance-n gogoan bazen bertzerik. Ez zen bakarrik laborantza arduratua, bazuen bertze xederik, hala nola euskara eta euskal kultura bere erran nahi zabalean.

1920 ean biltzen dira orduko gazte batzu sendituz Ipar Euskal Herriak bazuela euskal kulturaren hedatzeko aldizkari baten beharra. Horiak ziren Saint-Pierre, Barbier, Elissalde, Moulier apezak eta haiekin Apeztegi, Choribit, Christophe Dufau eta Louis Dassance. 1921 ean agertzen da *Gure Herria* deitzen den aldizkaria.

Urte berean, 1921 ean, Jean Ybarnegaray, euskaldun deputatuak sortzen du Fédération française de pelote basque delakoa, bilduz zombait adixkide, haien artean kausitzen zela Louis Dassance. Gerla aintzineko jokoak nahi zituzten piztu, bereziki errabotea eta joko garbia, bizpahiru herritan bakarrik jokatzen baitziren.

Erraboteko legeen antolatzailetarik bat da Louis Dassance eta bere adixkide Elissalde - Zerbitzari-rekin lan ona eginen dute ez baitu balio haundirik Federakuntza batek ez balinbaditu bere inguruan, hats eta biziaren emaiteko, bederen herri gotorretan, pilota batasunak. Hola izan zen Louis Dassance, 1926 ean, “Kapito Harri” Uztaritzeko pilota batasunaren sortzailea eta lehenbiziko buruzagia. Nola ez oroit hainbeste eta hainbeste pilotariren izenez, bai esku huskakoez, bai joko garbikoez, Uztaritzeren fama hedatzen zutela Euskal Herri guzian.

Urte berean ere, 1921 ean, sartzten da Louis Dassance Euskaltzaleen biltzarran, hogoi urte zeraman batasun zaharrean, laster bere kideek batasun horren buru izendatuko baitute.

Hona beraz nola gerlaren biharamunean sendi daiteken Ipar Euskal Herrian egiazko berpizte bat eta berpizte horren sustatzaile eta langile porrokatua Louis Dassance, gizon plaxent eta baketzaila, euskal kulturaz eta euskaraz kezkatua. Honen inguruan orduko idazle hoberenak, Saint-Pierre, Barbier, Elissalde-Zerbitzari, Moulier-Oxobi, ahantzi gabe Jean Etxepare medikua, Blazy, Leon Leon eta heietan gazteena Pierre Lafitte. Zer deitura zerrenda miragarria! Horiek eman diete euskal kulturari, euskal literaturari eta euskarari, bi gerla haundien arteko epe laburrean, egiazko dirdira bat. Berrogoi eta hamar urteren buruan hobeki ikusten dugu zer izan den heien emaitza.

Ez da harritzeko beraz Euskaltzaindiak 1930-ean Louis Dassance urgazletzat hautaturik eta 1949-an ilunpetik berriz agertzen zelarik Euskaltzaindia, orduko euskaltzainek euskaltzain oso eginik.

Euskaltzain oso! Segur merezi zuen holako izendapena. Beri bizi guzian segituko ditu bere ikerketak Louis Dassance-k. Egia erran jakintsun bat sartzen da Euskaltzaindian eta ez sail bati lotua den jakintsun bat. Euskal kulturak dauzkan alor gehienak irauli ditu.

Hizkuntza lehenik, hizkuntzaren zerbitzari lejala izanez. Aski dira irakurtzea Euskaltzaleen biltzarrean egin dituen mintzaldiak, ikusteko zein ongi zerabilan euskara. Hizkuntzari datzikola, onomastikaz arduratzen zen, bereziki aztertuz landareen eta toki izenen arteko harremanak, nola eginak ziren etxeen izenak Euskal Herrian, emanez herrien eta herritarren izenak euskaraz, agertuz non erabiltzen diren *tar* edo *ar* atzizkiak, on baita jakitea tokian tokiko erabilera.

Laborantzaz ohartua, laborantza eta ingurumenaz agertu ditu artikuluak *Gure Herria* aldizkarian, hortan baitzuen maizenik idazten. Elissalde - Zerbitzari-rekin publikatu du artikulu andana bat "Euskal Herriko hegaztinak eta xoriak" deritzana (1923-1926 artean). Hartuko dut etsenplu bat erakusteko zer lan ederra egiten zuten:

"*Galerna xoria*. - Thalassidrome (le). Xori huni itsasturiek bardin erraten diote *ekaitz xoria* edo oraino *debruxka* euskaraz, erdaraz *Sataniques* bezala. Galerna xoriak iduri du ainhara. Maiz itsaso zabalean bizi da eta ez da hegiatarat hurbiltzen galerna handi-handien ondotik baizen. Hortarik izen hau.

Itsasturien arteko erran baten arabera - eta tieso finkatzen dutela gero! -galerna xoriak ez omen dire egiazko xoriak, bainan bai arima herratu batzu: beren untziak galdu dituzten kapitainen arimak. Ez da beraz harritzeko bat eskuratzen dutelarik itsasturiek, mila puska egiten badute! Gaixo xoria! Eskutan behin galerna xori bat ibili dugu eta guri ez zauku deusik iduritu!"

Agertzen daukute hegaztinaren itxura, emaiten erabiltzen diren izenkideak, aipatzen ere hegaztin horri atxikiak zitzaizkion herri sinesteak, hemen itsasturienak. Oro har, egiazko entziklopedia bat da eta bada hor zer ikas.

Historia, Lapurdiko eta Uztaritzeko historia, maite zuen Louis Dassance-k. *Gure Herrian* aurki daitezke idatzi dituen artikuluak, Eugène Goyheneche-kin agertzen zituela ezagutuak ez ziren dokumentuak. Uztaritzek eta Lapurdiko biltzarrek badauzkate historiazealek herrian berean bi gizon horiekin.

Euskal literaturan maiteenik zuena Louis Dassance-k herri literatura, kantu zaharrak bereziki. Ez daiteke ahantz Bouchet Ligiko auzapezarekin antolatu zituela, orai berrogoi urte kantu xapelketak, gero Pierre Lafitte-kin publikatu zuela *Kantu Kanta Khantore* deitzen den kantu bilduma, nahi baitzuten biek gazteek ikas zituzaten kantu zaharrak. Hanbat eta hanbat artikulua irakur daitezke *Gure Herrian* kantu zaharrez, denbora berean aztertzen zituela bai hitzak eta bai musika.

Gazteek ikas zituzaten kantu zaharrak erran dut. Euskararen irakaskuntza izan da Louis Dassance-n kezketarik haundiena. Hortakotz sortu zuen eskola laiko eta eskola pribatuetako erakasleekin *Ikas* batasuna 1959 an. Utzi zidalarik batasun horren zuzendaritza ohartu nintzen zer lan ederra egina izan zen anartean. *Ikas*-en helburu nagusia da euskara sarrazaztea erakaskuntzan. Orduz geroz bide egin da ez guk nahi ginuen bezanbat. Gero etorri da *Seaska*, bere ikastola sarea hedatzen zuela Euskal Herri osoan. Uztaritzeko ikastolari emanen zaio egun Louis Dassance-n izena. Nahi dut erran Uztaritzeko ikastolaren arduraduneri ez zezaketela hautu egokiagorik egin, uztaritzar euskaldun euskaltzale eta euskaltzain ohoragarri baten itzalpean jarritz.

Azken lekukotasun bat: nere ikerketen egiten ari nintzelarik Etxahun Barkoxeren eta XVIII. eta XIX. mendeko pertsularien, kantu egileen hatzatarik nindabilalarik, ongi etorri hoberena ukan dut beti Seminario ttipian, bai Hirigoinian, gain hartan Pierre Lafitte-n ganik, behean Louis Dassance-n ganik. Heieri esker, heien jakituriari esker, hobeki aztertu dut nik ere hain maite dudan gure herri literatura. Ene tesisen aintzin solasetan aitortu dut zonbatetaraino zordun nintzan. Egun, hemen, Uztaritzen, elgarretaritzen ditut bi jaun haundi horiek eta bihotzetik erraiten deiet: milesker.